

André Kertész

Montmartre, 1927

Henri Cartier-Bresson: „*Mindnyájan adósai vagyunk Kertésznek.*”

Kertész hármasszoros képterét vaskorlátok és árnyékok szelik át szigorú és világos rendben. Vízszintesek, átlók és függőlegesek geometriai átgondoltságáról tanúskodik a kompozíció, amelybe az előteret és középteret meghatározó fehér tónusú lépcsőburkolat lényegében felületként szolgál – akár egy vászon –, melyre a jelen lévő formák árnyékot vethetnek. Kertész számos fényképén megfigyelhető a dolgok ilyen megközelítése, tudniillik, hogy felületként érdekli a környező világ; olyasmiként, amelyen megjelenhet valami más, ami nem önmaga – árnyék, tükörkép, stb. Ezek a projekciók aztán rá-, illetve kivetülhetnek az eredeti tárgyra, átformálhatják és el is torzíthatják azt.

Az 1927-es montmartre-i fotón a korlátcölöpök ritmikus ismétlődése, a lépcső lefelé mutató iránya gravitál a felső képtérben elhelyezkedő két alak felé; ez adja a kép dinamikáját, amit az éles árnyékok zavarnak meg. A kompozíció alapvető feszültsége éppen ezekből a keresztezett dinamikai irányvonalakból táplálkozik. A kép harmadik, legfelső hányadában a macskakövek raszterszerű hálóját megőrzi a geometriai jelleget, a két alak elhelyezkedése és egymáshoz való viszonya azonban itt is megakadályozza a pusztán formai rendre irányuló, lanyha szemlélődést.

Elhaladó női alak és ülő férfi látható. Az egyik kifelé tart a képtérből, a másik pozíciója statikus. A mozgó alak úgy rémlik, mintha nem venne tudomást az őt szemmel tartó ücsörgőről. Megragadhatjuk ezt a rövid, hétköznapi jelenetet a kép szüzséjeként is, melynek

kapcsán számos értelmezési lehetőség felmerül. Kertész életrajzára támaszkodva kézenfekvőnek tűnik az ülő, szemlélődő alakot a művész doppelgängereként azonosítani – az utcai jelenet ily módon a párizsi magány metaforájaként áll előttünk. Kétségtelen, hogy Kertész munkásságán végigvonulnak az egyedüllét, a magára maradt ember motívumai; elképzelhető tehát egy olyan tematikája az életműnek, amelyen belül helyet találunk ennek az 1927-es montmartre-i fényképnek.

Ennél azonban sokkal lényegesebb az a tény, hogy Kertész szuverén fényképeszeti formanyelvet alapozott meg, amellyel aláhúzta a fényképezés létjogosultságát a többi művészeti ág, különösen a festészet mellett. Korábban a fotográfia elsősorban gyors, pontos és olcsó portrékészítésre szorítkozott, beállításait tekintve a korabeli portréfestészetet utánozta. Minthogy ez idő tájt a fotográfia még nem ismerte fel saját lehetőségeit, a portrén kívüli műfajokban is a festészet imitációjának bizonyult hangsúlyosnak. Olyan művészek, mint Moholy-Nagy László, Man Ray vagy André Kertész úttörők voltak abban, hogy öntudatra ébresszék a piktúra árnyékában tengődő fényképezészetet.

Az általam elemzett fotón tetten érhető a kertészi formanyelvre jellemző, sallangoktól mentes tiszta szerkesztési mód, az újfajta nézőpontok – jelen esetben meredek felülnézet – érvényesítése, a fények és árnyékok kompozíciós elemként való tudatos felhasználása. A fotográfia azon a ponton tudott elszakadni a festőiségtől, ahol már nem foltokból, hanem fény és nem-fény kontrasztjából tudott építkezni. Kertész a felületre és az árnyékokra, a kontúrra, a sötét és világos minőségeire terelte a figyelmet, és ezzel egy újfajta vizualitás alapjait fektette le.

Művészetének másik sajátossága abban áll, hogy rámutatott, miként válhat egy technikailag meghatározott és objektív képalkotó eszköz merőben individuális, eredeti megnyilatkozás médiumává. Kertész poetizálja a valóságot. A fényképezőgép lenszójén átvillanó tényszerű látványt kiválogatással, meglátással, a tárgyak egymásmellettségének, egymásutániségének nyomatékosításával, az időzítéssel, stb. átjelkesíti, egyéniesíti a valóság képeit.

Végezetül érdemes megfigyelni, hogy már 1927-ben jelentkeznek egyfajta perspektíva zavarnak, illetve mélységvesztésnek a jelei, amelyek később a new yorki évek tető- és kéményfotóin válnak markánsá. Az elemzett kép ugyan még jól tagolható, különálló téregységekből tevődik össze, de már érezhető a látvány képfelszínhez való közelítése, a mélység leépítése, amely szemlátomást összekapcsolja Kertész a korabeli modern művészeti tendenciákkal.